

ANDRZEJ FRYŚ
TERESA PUTEK
TOWARZYSTWO MIŁOŚNIKÓW ANDRYCHOWA

POCZĄTKI „PIERWSZEJ GALICYJSKIEJ TKALNI MECHANICZNEJ DLA WYROBÓW BAWELNIANYCH BRACI CZECZOWICZKA” W ANDRYCHOWIE

WSTĘP

Autorzy artykułu próbowali znaleźć odpowiedź na pytanie, czy otwarcie fabryki braci Czeczowiczka w prowincjonalnym Andrychowie odbiło się echem w wydawanej wówczas prasie i czy było postrzegane przez władze Galicji jako przejaw modernizowania kraju znanego z ubóstwa.

Andrychów słynął (i słynie nadal) z wieloletnich tradycji tkactwa chłopskiego. Pisał o tym Albin Jura¹, ale przede wszystkim wybitny znawca tematu Mariusz Kulczykowski (1932-2018)². W pracy Jerzego Wyrozumskiego³ nie znajdowały się wzmianki o andrychowskim tkactwie chłopskim w średniowieczu, więc uważano, że pierwszą wzmianką pisemną o andrychowskich tkaczach był zapis informujący, iż 22 października 1674 r. na zamku andrychowskim, który wówczas był własnością rodziny Przyłęckich, odbyła się rozprawa o kradzież dworskiego płótna, wytworzonego przez miejscowych tkaczy⁴.

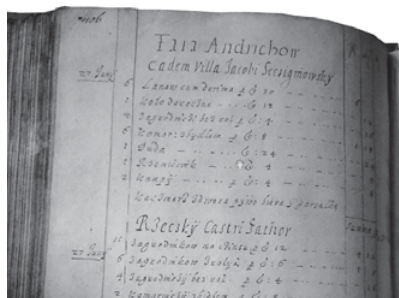
¹ A. Jura, *Drelichy andrychowskie*, Warszawa 1921.

² M. Kulczykowski, *Dwa wieki miasta Andrychowa (1767-1967)*, Andrychów 1967, s. 58; *idem*, *Andrychowski ośrodek płócienniczy w XVIII i XIX wieku*, Warszawa 1972; *idem*, *Chłopskie tkactwo bawełniane w ośrodku andrychowskim w XIX w.*, Warszawa 1976.

³ J. Wyrozumski, *Tkactwo małopolskie w późnym średniowieczu*, Kraków 1972.

⁴ A. Jura, *Drelichy...*, *op. cit.*, s. 15.

Przemysław Stanko z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II podał⁵ w roku 2016 popartą stosownym zdjęciem informację o tym, że w księdze podatkowej z 1595 r. figuruje zapis, iż w parafii andrychowskiej (*Fara Andrichow*), we wsi Jakuba Secygniowskiego (*Villa Jacobi Seczignowsky*) podatki płaciło czterech knapów (tkaczy). W ten sposób o prawie 100 lat przesunęła się data pierwszej znanej adnotacji dotyczącej andrychowskich tkaczy.

Fotografia strony z księgi podatkowej z 1595 r., na której zaznaczono, że we wsi Andrychów było czterech knapów (tkaczy) (zob. przypis 5)

Szczytowy rozwój wytwarzania płócien i handlu nimi przez andrychowskich chłopów miał miejsce w wieku XVIII, gdy surowcem był uprawiany na miejscu len. Po zebraniu z pola len międlono, przedziwno z niego nici i tkano drelichy oraz płótna, które następnie bielono na brzegach miejscowych rzek i potoków. Kolegacje chłopskie sprzedawały te produkty na licznych rynkach krajowych i zagranicznych, pozyskując w transakcjach barterowych barwniki, np. indygo z Turcji.

W wieku XIX andrychowscy tkacze zaczęli napotykać konkurencję w postaci pojawiającej się na rynkach bawełny. Tkaniny z niej wytwarzane były w porównaniu z lnianymi miększe i dawały się łatwiej farbować. Antoni Schneider w swej encyklopedii pisał: [- -] *bawełna, ten główny żywiol nowoczesnego przemysłu i pod skromną strzechą andrychowskich tkaczy swój wpływ gorszący wywiera, a tem samem dawną domorodną jędrność i wziętość wyrobom ich odbiera*⁶. Andrychowscy chłopci tkacze też próbowali wytwarzać tkaniny bawełniane, ale wówczas musieli z kolei walczyć z konkurencją tkanin produkowanych fabrycznie w Czechach i Austrii, a także w tworzącym się wówczas w ościennym zaborze rosyjskim przemyśle łódzkim⁷. W przypadku tkanin wełnianych produkcja maszynowa zaczęła wypierać rękodzieło tkackie także niedaleko od Andrychowa: w pobliskich Kętach⁸, Białej i Bielsku. Trzeba stwierdzić, że niezależnie od skutków, jakie mechaniczne wytwarzanie tkanin przyniosło dla

⁵ P. Stanko, *Skarby archiwalne do dziejów Andrychowa w polskich i zagranicznych archiwach*, wykład wygłoszony na UTW w Andrychowie 17.11.2016.

⁶ A. Schneider hasło *Andrychów*, w: *idem, Encyklopedia do krajoznawstwa Galicji pod względem historycznym, statystycznym, topograficznym, orograficznym, geognostycznym, etnograficznym, handlowym, przemysłowym, sfragistycznym etc. etc.* Lwów 1871, s. 49.

⁷ W Łodzi Tkalnia Scheiblera Grohmana powstała w 1830 r., Widzewska Manufaktura w roku 1879, a fabryka Izraela Poznańskiego – w 1892 r.

⁸ Fabryka WYROBÓW WEŁNIANYCH ZAJĄCZEK I LANKOSZ W KĘTACH została założona w roku 1867.

Andrychowa, to wynalazek ten był jednym z istotnych elementów rewolucji przemysłowej. Edwin Bendyk pisze w swojej książce: *To w okresie między 1750 a 1830 r. powstały najważniejsze rozwiązania ułatwiające wykonywanie tradycyjnych czynności, jak tkanie materiałów i wytapianie żelaza*⁹.

Niekorzystnym dla tkactwa chłopskiego zjawiskiem była także epidemia tyfusu, jaka dotknęła ludność Andrychowa i okolic w połowie XIX w., wywołana przez rozpanoszoną tu zarazą ziemniaczaną. W jej wyniku w latach 1846-1857 liczebność andrychowskiej parafii zmniejszyła się o 2000, spadając z 8600 do 6600 parafian¹⁰.

Wszystkie opisane czynniki spowodowały, że jak napisał Mariusz Kulczykowski: *W pierwszych latach XX wieku uprawiane od ponad dwóch wieków chłopskie tkactwo i w ogóle andrychowskie włókiennictwo znalazło swój epilog*¹¹.

RATUNEK PRZYNIĘŚLI BRACIA CZECZOWICZKA

W tej jakże dramatycznej dla społeczności andrychowskich tkaczy sytuacji 5 lipca 1906 r. wpłynęło do andrychowskiej Rady Miejskiej pismo inż. Emila Czeczowiczki, napisane także w imieniu jego brata i pierwszego wspólnika Salomona, w którym bracia prosili o zezwolenie na założenie w Andrychowie tkalni mechanicznej. Emil Czeczowiczka (1845-1936) był z zawodu inżynierem, przedsiębiorcą budowlanym w Wiedniu, zaś Salomon (1847-1937) – właścicielem dóbr w Partschendorf¹² na Morawach.

Na szczęście dla Andrychowa rajcy miejscy ofertę braci skwapliwie podchwycili, podejmując już 6 lipca 1906 r. na posiedzeniu Rady Gminnej w Andrychowie uchwałę:

*1. Upoważnia się zwierzchność gminną do zawiadomienia p. Emila Czeczowiczki, że gmina tutejsza udzieli mu wszelkiej możliwej pomocy do założenia tkalni mechanicznej w Andrychowie [- -]. 2. Uprasza się p. Burmistrza o bliższe, wszechstronne rozpatrzenie tej sprawy, zebranie pewnych danych i przedłożenie Radzie miejskiej sprawozdania wraz z odpowiednim wnioskiem*¹³. Radni wzięli zapewne pod uwagę

⁹ E. Bendyk, *W Polsce, czyli wszędzie. Rzecz o upadku i przyszłości świata*, Warszawa 2020, s. 187.

¹⁰ I. Zmija, *Zarazy na Ziemi Andrychowskiej*, „Źródło spod Pańskiej Góry”, 19 lipca 2020, nr 29, s. 5-6.

¹¹ M. Kulczykowski *Chłopskie tkactwo...*, *op. cit.*, s. 161.

¹² Dziś miejscowość ta, położona w powiecie Nowy Jiczyn nazywa się Bartošovice. Majątek ziemski, który Salomon Czeczowiczka kupił w roku 1900, był spory, obejmował bowiem przeszło 500 ha.

¹³ Archiwum Państwowe w Katowicach, Oddział w Bielsku-Białej (dalej: APB-B), MA6 14/493/6, Księga protokołów Rady gminnej miasta Andrychowa z lat 1901-1926 s. 383, 384, 385.

to, że ewentualne wybudowanie fabryki oznaczało co prawda – poprzez stworzenie lokalnej konkurencji – definitywne zakończenie działalności miejscowych chłopów tkaczy, ale też powstanie miejsc pracy dla nich lub dla członków ich rodzin, a więc zapewnienie im środków utrzymania.

Konsultacje z braćmi Czeczowiczka trwały aż do posiedzenia w dniu 21 września, gdy na wniosek burmistrza Stefana Bobrowskiego jednogłośnie uchwalono postanowienie, którego fragmenty brzmiały:

Rada Gminna miasta Andrychowa celem ułatwienia p. E. Czeczowiczce założenia w Andrychowie tkalni mechanicznej uchwała zakupić i oddać mu bezpłatnie grunt pod budowę tego zakładu fabrycznego w obszarze 10 morgów – a nadto dostarczyć mu również bezpłatnie kamienie pod fundament tego zakładu – wszystko razem nie wyżej, jak do 30.000 Kor., pod następującymi warunkami:

1. *Grunt p. Czeczowiczce przez gminę oddany może być użyty li tylko pod budowę budynków fabrycznych.*
2. *P. Czeczowiczka ma prowadzić swą fabrykę jako zakład polski, uwzględniając siły miejscowe, a w braku tychże – krajowe, ma możliwie popierać istniejący handel i przemysł i konkurencyjnych zakładów nie otwierać.*
3. *P. Czeczowiczka ma przystąpić do powiatowej kasy chorych i popierać usiłowania tutejszych przemysłowców, zmierzające do przeniesienia siedziby powiatowej kasy chorych z Wadowic do Andrychowa – ewentualnie stworzenie w Andrychowie odrębnej kasy chorych¹⁴.*

Punkt drugi powyższych ustaleń, został doprecyzowany na kolejnych posiedzeniach Rady¹⁵ w ten sposób, iż na dostarczonej przez gminę parceli nie będzie wolno zakładać: [- -] *restauracji gospodnio-szynkarskiej*, [- -] *handlu spożywczego wiktuałami* [- -] *farbiarni, w którejby farbowano obcy towar* [- -]. Było to zrozumiałe, bo w radzie zasiadało kilku andrychowskich przedsiębiorców i rzemieślników: Ferdynand Stamberger¹⁶, Maurycy Herbst¹⁷, Joachim Grünspann¹⁸, Franciszek Fryś starszy¹⁹, którzy

¹⁴ APB-B, MA6 14/493/6, Księga protokołów Rady gminnej miasta Andrychowa z lat 1901-1926, s. 400, 401, 402.

¹⁵ Sprawa była omawiana na posiedzeniach 21 stycznia, 14 i 26 lutego (APB-B, MA6 14/493/6, Księga protokołów Rady gminnej miasta Andrychowa z lat 1901-1926 s. 415-420, 429-432 i 434-436).

¹⁶ Ferdynand Stamberger (1845-1925) – właściciel dużej farbiarni i drukarni płócien w Andrychowie, posiadał pierwszą w mieście maszynę parową (zob. A. Fryś, M. Pytel-Skrzypiec, T. Putek, D. Rusin, *Kto był kim w Andrychowie?*, Andrychów 2017, s. 137).

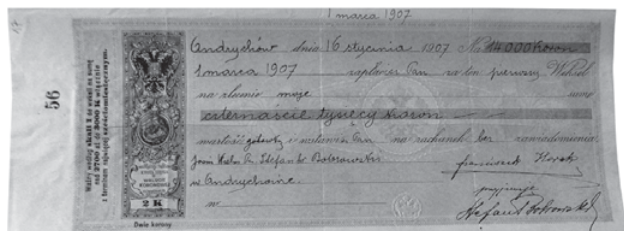
¹⁷ Maurycy Herbst młodszy (1860-1917) – właściciel farbiarni i drukarni płócien (zob. *Ibidem*, s. 56).

¹⁸ Joachim Grünspann (?-1914) – właściciel tkalni artystycznej, w której wykonywano żakardowe portrety, m.in. Tadeusza Kościuszki, Adama Mickiewicza i ks. Józefa Poniatowskiego (zob. *Ibidem*, s. 51).

¹⁹ Franciszek Fryś starszy (1865-1943) – prowadził odziedziczoną, istniejącą od roku 1877, piekarnię w latach 1920-1926 burmistrz Andrychowa (zob. *Ibidem*, s. 40).

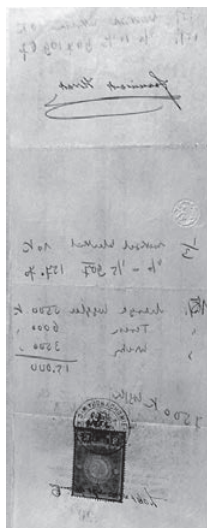
nie chcieli, aby Czczowiczka z nimi konkurował. Pierwsi trzej z wymienionych zajmowali się bowiem włókiennictwem: tkaniem, maglowaniem i farbowaniem tkanin.

Rada Miejska pierwotnie chciała przekazać pod budowę fabryki folwark zwany Strumieńszczyzną²⁰, lecz nie nadawał się on do tego celu. Trzeba było zatem zakupić dla braci Czczowiczka odpowiednią nieruchomość, dlatego zaistniała konieczność zaciągnięcia przez gminę pożyczki w andrychowskim Stowarzyszeniu Oszczędności i Pożyczek²¹ w niebagatelnej kwocie 14 000 koron. Sumę pożyczki żyrował osobiście burmistrz Stefan hr. Bobrowski, wystawiając w tym celu odpowiedni weksel w kancelarii notarialnej Franciszka Horaka²². Parcele zakupiono od Marii i Teresy Węglarz oraz Antoniego Wietrznego. Grunty te były położone wzdłuż Cesarskiego Gościńca nr 1²³, a także – co było ważne dla Czczowiczków ze względów technologicznych²⁴ – przylegały do rzeki Wieprzówki.

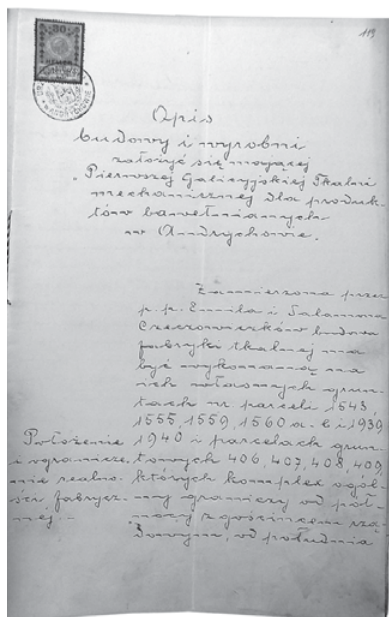
Awers i rewers weksła na 14 000 koron,
podpisanego przez Stefana hr. Bobrowskiego, burmistrza
Andrychowa (APB-B, MA 13/493/8, s. 17)

W lutym 1907 r. bracia Czczowiczka złożyli w starostwie w Wadowicach *Opis budowy i wyrobni założyć się mającej »Pierwszej Galicyjskiej Tkalni Mechanicznej dla produktów bawełnianych w Andrychowie«*²⁵. Do opisu były dołączone plan sytuacyjny i rysunki poszczególnych budowli, a wśród

- ²⁰ Folwark ten znajdował się w miejscu, gdzie obecnie usytuowane są szkoły podstawowe nr 2 i 3 oraz liceum.
- ²¹ Stowarzyszenie Oszczędności i Pożyczek, zarejestrowane jako spółdzielnia z nieograniczoną poręką, istniało w Andrychowie w latach 1877-1923 (zob. M. Biel-Pająkowa, *Historia i rozwój spółdzielczości bankowej na ziemi andrychowskiej 1876-2001*, Andrychów 2001, s. 6).
- ²² W omawianym okresie Franciszek Horak był notariuszem, a od roku 1905 także radnym Rady Miejskiej w Andrychowie (zob. A. Fryś, M. Pytel-Skrzypiec, T. Putek, D. Rusin, *Kto był kim...*, op. cit., s. 58).
- ²³ Obecnie droga krajowa nr 52, a na terenie miasta – ul. Krakowska.
- ²⁴ Woda była potrzebna zarówno do pracy maszyny parowej, która fabrykę miała napędzać, jak i w samym procesie produkcji, gdyż bracia Czczowiczka planowali w następnych etapach uruchomienie procesów farbowania i wykańczania tkanin.
- ²⁵ APB-B, MA6 14/493/6, s. 113-133.

nich rysunek hali tkalni²⁶, na którym zaznaczono charakterystyczny dla ówczesnych fabryk system napędzanych maszyną parową wałów transmisyjnych, od których brały napęd poszczególne krosna.

Pierwsza strona wniosku braci Czczowiczka o uzyskanie pozwolenia na budowę tkalni (APB-B, MA 13/493/8, s. 113)

Emil Czczowiczka napisał 6 marca 1907 r. list do urzędu burmistrza w Andrychowie²⁷, w którym informował, że na wykonawcę inwestycji wybrał firmę Karl Korn z Bielska²⁸. Nie było to po myśli andrychowskich radnych, bo ci chcieli, aby zatrudniono firmę z Galicji, podczas gdy Bielsko należało wówczas do Księstwa Cieszyńskiego, zaś zachodnia granica Galicji przebiegała na rzece Białej (tzw. „Białce”). Emil Czczowiczka wyjaśnił w liście, że rozmowy w tej sprawie, prowadzone z firmą Schwanenfeld z Tarnowa (a więc z Galicji), nie przyniosły pozytywnego rozstrzygnięcia.

7 maja 1907 r. Sąd obwodowy jako handlowy w Wadowicach dokonał wpisu do rejestru handlowego firmy spółkowej pod nazwą *Pierwsza galicyjska tkalnia mechaniczna dla wyrobów bawełnianych braci Czczowiczka*²⁹. Przedmiotem działalności miała być *fabrykacja wyrobów bawełnianych*, a spółka braci Emila i Salomona Czczowiczków miała działać jako *spółka jawna*. Kopia tego *Wpisu do rejestru* przechowywana jest w zbiorach prywatnych.

1 lipca 1907 r. c.k. Starostwo Powiatowe w Wadowicach wydało zezwolenie. Na przechowywanej w Archiwum w Bielsku-Białej kopii tego dokumentu³⁰, przesłanej

1 lipca 1907 r. c.k. Starostwo Powiatowe w Wadowicach wydało zezwolenie. Na przechowywanej w Archiwum w Bielsku-Białej kopii tego dokumentu³⁰, przesłanej

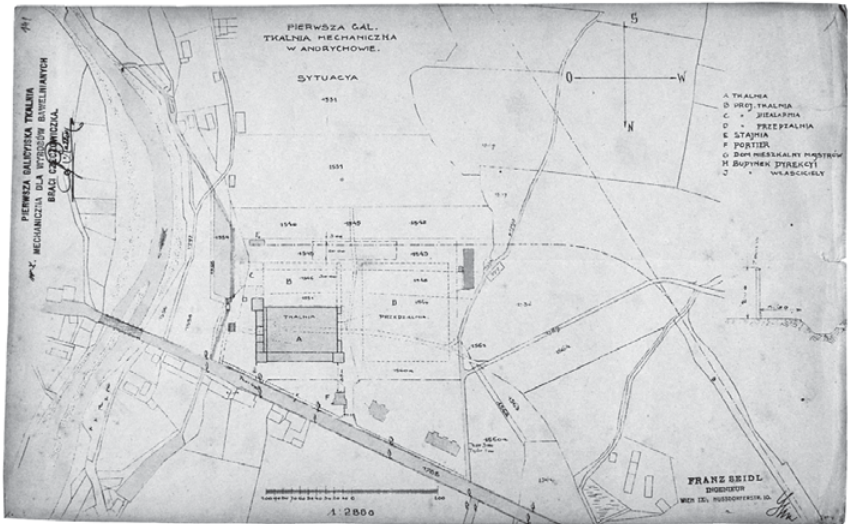
²⁶ *Ibidem*, s. 108.

²⁷ List ten jest pisany ręcznie, staroniemiecką kaligrafią altdeutschschrift (APB-B, MA 13/493/8 s. 89).

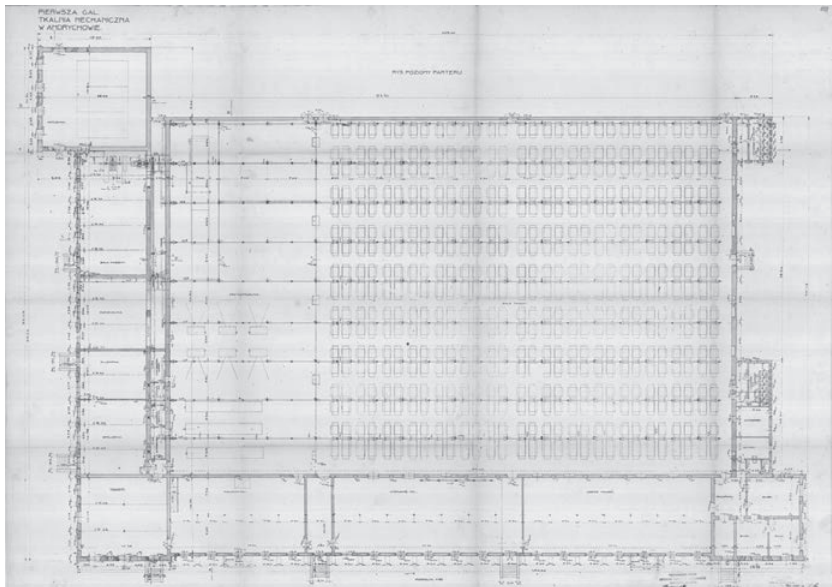
²⁸ Karl Korn (1852-1906) – był założycielem i właścicielem dużej firmy budowlanej w Bielsku, prowadzonej w okresie omawianym w artykule przez jego syna Feliksa. Przedsiębiorstwo to wybudowało m.in. Dworzec Główny i hotel Prezydent w Bielsku, a także synagogi w Wadowicach i w Andrychowie (Iwańska K., *Dzieje i kultura Żydów w Wadowicach w latach 1864-1945*, Kraków 2016, s. 84-85; J. Proszyk, *Cmentarz żydowski w Bielsku-Białej*, Bielsko-Biała 2002, s. 226-227).

²⁹ Później, w lipcu 1920 r., Sąd w Wadowicach na wniosek współników wykreślił z nazwy firmy słowo „dla”, a w styczniu 1922 r. dopisał jako kolejnych współników braci Edwina i Fryderyka Czczowiczków.

³⁰ APB-B, MA6 14/493/6, s. 83.

Plan sytuacyjny w podziałce 1:2880, będący załącznikiem do wniosku o pozwolenie na budowę. Podziałka 1:2880 była powszechnie stosowana na austriackich mapach katastralnych (APB-B sygn. akt 13/493/8, s. 141)

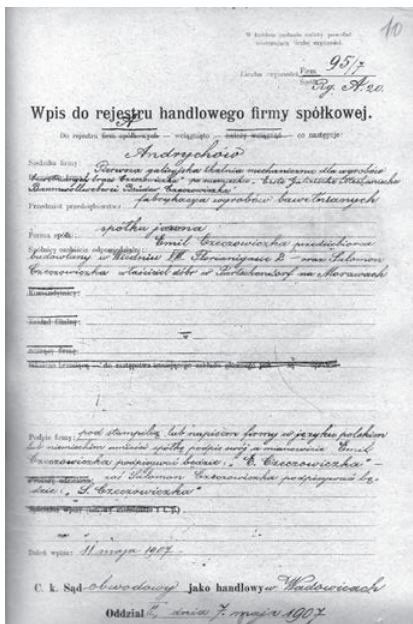
Projekt hali tkalni, będący załącznikiem do wniosku o pozwolenie na budowę. Na rysunku zaznaczono przebieg wałów transmisyjnych, przenoszących napęd od maszyny parowej do poszczególnych krosien (APB-B, MA 13/493/8, s. 145)

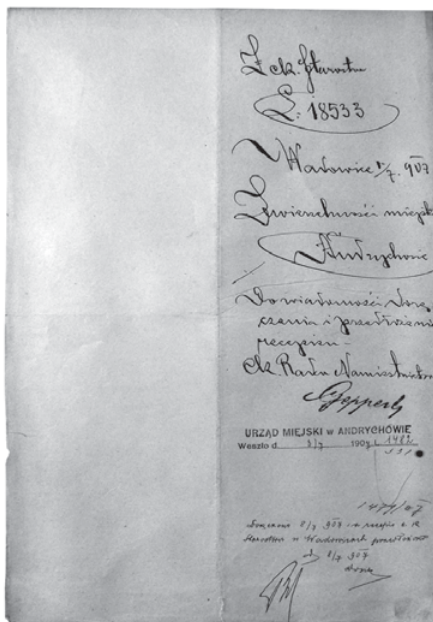
Widok hali tkalni w latach międzywojennych. Pod sufitem ułożone są wały transmisyjne, z których napęd krosien odbywa się pasami płaskimi (Fot. Alojzy Stuglik, zdjęcie ze zbiorów APB-B)

do zwierzchności gminnej w Andrychowie, widnieje faksymile podpisu starosty, c.k. Rady Namiestnictwa Zdzisława Gepperta.

O ile ówczesne tempo wydawania zezwolenia na budowę wydaje się podobne do obecnie obowiązującego, to sama budowa fabryki przebiegała zaiste błyskawicznie, bo już wiosną 1908 r. tkalnię uruchomiono.

Reprodukcja wpisu spółki braci Czeżowiczka do rejestru Sądu Obwodowego w Wadowicach (oryginał w zbiorach Eweliny i Tomusza Bizoniów)

Notka przekazująca do Zwierzchności Gminnej w Andrychowie kopię zezwolenia na budowę dla braci Czeżowiczka. Na notce faksymile podpisu starosty Gepperta (APB-B sygn. 13/493/8, s. 83)

UROCZYSTE OTWARCIE FABRYKI

Mimo pierwotnie dobrej współpracy między braćmi Czeczowiczka a Radą Miejską nie obeszło się jednak przed samą uroczystością bez poważnego zgrzytu o charakterze „dyplomatycznym”. Na posiedzeniu Rady Gminnej miasta Andrychowa 16 maja 1908 r. *P. Burmistrz Stefan hr. Bobrowski oznajmił, że w dniu 23 bm. ma się odbyć uroczystość otwarcia tkalni mechanicznej Braci Czeczowiczka. Na uroczystość tą mają przybyć marszałek krajowy Hr. Badeni i 3 ministrów – a ponieważ przyjeżdżają oni na zaproszenie prywatne Braci Czeczowiczka, przeto prosi, aby Reprezentacja miasta z przyjęciem tych dygnitarzy ograniczyła się do powitania ich i pożegnania na stacji kolejowej*³¹. Nad sprawą tą wywiązała się obszerna dyskusja, radny Sypowski stwierdził, że [- -] *posunięcie to przedstawia się jako rozmyślne spostonowanie Rady miejskiej, które winno być należycie napiętnowane [- -] a p. dr Malec oświadczył nawet, że: [- -] z zaproszenia, gdyby je otrzymał, nie będzie korzystał, jeśli wszyscy członkowie Rady nie zostaną zaproszeni*³². Bracia Czeczowiczka, chcąc zażegnać skandal, wystosowali zaproszenie dla całej rady. W końcu sprawa załagodziła się do końca na posiedzeniu rady w przeddzień zaplanowanej uroczystości, tj. 22 maja³³, gdy *P. Burmistrz Stefan hr. Bobrowski wyjaśniając okoliczności, towarzyszące obecnemu zaproszeniu, zaznacza, że dotychczasowa lojalność Braci Czeczowiczka wobec Zarządu miejskiego nie dopuszcza przypisywania tymże zamiaru spostonowania Rady Miejskiej – mimo, iż zaproszenie nastąpiło nieco później od innych. Wnosi przeto, aby zaproszeniu uczynić zadość i wziąć gremialny udział w uroczystości wmurowania kamienia węgielnego w tkalni mechanicznej Braci Czeczowiczka, mającej się odbyć w dniu 23 bm. P. Dr Malec wnosi natomiast, aby nad zaproszeniem Braci Czeczowiczka przejść do porządku dziennego, ze względu na to, że nastąpiło ono dopiero po poruszeniu tej kwestii przez Radę miejską, która podniosła swój głos nie dla wywołania zaproszenia lecz jedynie w obronie swej godności*³⁴. W końcu, po dłuższej dyskusji, *Rada miejska wniosek Pana Burmistrza uchwaliła 12-ma głosami przeciw 4-em*³⁵.

Opis uroczystego otwarcia tkalni nie zachował się w formalnych protokołach Rady Miejskiej, ale było ono obszernie relacjonowane przez prasę galicyjską: „Gazetę

³¹ APB-B, MA6 14/493/6, s. 516.

³² *Ibidem*. Dr Jan Malec (1855-1947) – adwokat, doktor obojga praw, działacz społeczny i samorządowy, założyciel andrychowskiego „Sokoła” (zob. A. Fryś, M. Pytel-Skrzypiec, T. Putek, D. Rusin, *Kto był kim...*, op. cit., s. 87).

³³ APB-B, MA6 14/493/6, s. 518-520.

³⁴ *Ibidem*, s. 519.

³⁵ *Ibidem*, s. 520.

Lwowską³⁶ oraz krakowskie dzienniki „Nowa Reforma”³⁷ i „Czas”³⁸. Sam fakt, że otwarcie było opisywane w kilku najbardziej opiniotwórczych gazetach, dowodzi, że było to wydarzenie ważne.

Winiety numerów gazet galicyjskich, w których ukazały się artykuły o otwarciu tkalni braci Czczowiczka

hamowicz³⁹ oraz towarzyszący mu: lwowski Prokurator Skarbu dr Karol Engel⁴⁰, Karl von Banhans⁴¹ z Ministerstwa Kolei Żelaznych oraz Władysław Fedorowicz⁴² z Ministerstwa Handlu. Wcześniej – pociągiem ze Lwowa – przybyli przedstawiciele władz krajowych z marszałkiem Stanisławem Marcinem hr. Badenim⁴³ na czele. Na

Najdłuższe sprawozdanie pt. *Otwarcie i poświęcenie nowej fabryki w Andrychowie*, ukazało się w „Gazecie Lwowskiej” ze środy 27 maja 1908 r. (zob. Aneks).

Doniosła dla miasta uroczystość zgromadziła liczne grono przedstawicieli władz państwowych i krajowych, którzy do Andrychowa przybyli koleją. Popołudniowym pociągiem z Wiednia przyjechali austriacki minister do spraw Galicji Dawid Abrahamowicz

³⁶ „Gazeta Lwowska”, 27 maja 1908, Rok 98, nr 122, s. 5.

³⁷ „Nowa Reforma”, 27 maja 1908, Rok XXVII, nr 245, s. 3.

³⁸ „Czas. Wydanie poranne”, 27 maja 1908, Rocznik LXI, nr 122, s. 1.

³⁹ Dawid Abrahamowicz (1839-1926) – minister do spraw Galicji w Rządzie Austrii (1907-1909), poseł do Rady Państwa w Wiedniu (Okręg 34) i Sejmu Krajowego we Lwowie (Okręg lwowski), członek Rady Powiatu i Wydziału Powiatowego we Lwowie, działacz Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego. Ziemiańin pochodzenia ormiańskiego, właściciel majątku na Podolu (zob. S. Starzyński, *Abrahamowicz Dawid (1839-1926)*, PSB, t. 1, Warszawa 1935, s. 9-10; *Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomerji z Wielkiem Księstwem Krakowskiem na rok 1908*, Lwów 1908 (dalej: *Szematyzm 1908*), s. 316, 319 i n.).

⁴⁰ Karol Engel (1853-1928) – doktor praw, absolwent Uniwersytetu Franciszkańskiego we Lwowie, sekretarz Prokuratorii Skarbu (1885-1889), od 1908 r. radca dworu i lwowski Prokurator Skarbu (K. Buczyński, P. Sosnowski, *Prokuratoria Generalna. 200 lat tradycji ochrony dobra publicznego*, Warszawa 2016, s. 215).

⁴¹ Karl von Banhans (1861-1942) – ur. w Kloster (dzisiejsze Czechy), doktor praw, od 1907 r. minister kolei w Rządzie Austrii (https://de.wikipedia.org/wiki/Karl_von_Banhans, dostęp: 5.12.2020).

⁴² Władysław Józef Fedorowicz-Jackowski h. Oginiec (1860-1922) – członek Rady Państwa, radca dworu przydzielony do Ministerstwa Handlu (kierownik departamentu galicyjskich spraw przemysłowych), urzędnik c.k. Sądu Krajowego. Ziemiańin, kolekcjoner i znawca sztuki. Brat Adama (zob. przyp. 46) (J. Hulewicz, *Fedorowicz Władysław Józef (1860-1922)*, PSB, t. 6, Warszawa 1948, s. 391-392; *Szematyzm 1908*, s. 6, 172 i n.).

⁴³ Stanisław Marcin hr. Badeni h. Bończa (1850-1912) – prawnik, prezes Rady Powiatowej w Kamionce Strumiłowej

andrychowskim dworcem witano także *sędziwego posła z Jarosławia* dr. Władysława Jahlę⁴⁴ oraz przedstawiciela Banku Krajowego dr. Tadeusza Sołowija⁴⁵. Namiestnika Galicji, hr. Potockiego, reprezentował radca dworu dr Adam Fedorowicz⁴⁶.

Na otwarcie Pierwszej Galicyjskiej Tkalni Mechanicznej przybyli także posłowie do wiedeńskiej Rady Państwa i Sejmu Krajowego, promotorzy uprzemysłowienia kraju: baron Roger Battaglia⁴⁷ i książę Andrzej Lubomirski⁴⁸. Wśród innych parlamentarzystów (z Wiednia i Lwowa) tej majowej soboty byli w Andrychowie także posłowie: Ludwik Dobija⁴⁹, Jan Kanty Fedorowicz⁵⁰, prof. Tadeusz Fiedler⁵¹, Rudolf Gall⁵²,

i członek Rady Szkolnej Krajowej, poseł do Sejmu Krajowego we Lwowie (od 1882 r.), jego długoletni marszałek (1895-1901, 1903-1912, jedyny pełniący tę funkcję dwukrotnie). Starszy brat Stanisława – Kazimierz Badeni (1846-1909) był Namiestnikiem Galicji, potem premierem Austrii. Syn Kazimierza Ludwik ożenił z arystokratką szwedzką Alicją Ankarcroną, która po jego śmierci wyszła za mąż za Karola Olbrachta Habsburga. Ich córką była Maria Krystyna Habsburg (1923-2012), która wychowała się, a także, pod koniec życia, mieszkała w żywieckim zamku (K. Karolczak, *Marszałkowie Galicyjskiego Sejmu Krajowego. Portret zbiorowy, w: Lwów. Miasto, społeczeństwo, kultura, t. 7: Urzędy, urzędnicy, instytucje. Studia z dziejów Lwowa*, red. K. Karolczak, Ł. T. Sroka, Kraków 2010, s. 275-276; S. Starzyński, *Badeni Stanisław Marcin (1850-1912)*, PSB, t. 1, Warszawa 1935, s. 210; *Szematyzm 1908*, s. 315, 318 i n.).

⁴⁴ Władysław Jahl (1837-1925) – doktor praw, wiceburmistrz Jarosławia (w latach burmistrzostwa Adolfa Dietzusa) i jego honorowy obywatel (1901 r.), poseł na Sejm Krajowy we Lwowie i do Rady Państwa w Wiedniu, prezes Polskiego Banku Przemysłowego we Lwowie (W. Morawski, *Słownik historyczny bankowości polskiej*, Warszawa 1998, s. 166-167; *Szematyzm 1908*, s. 11, 324 i n.).

⁴⁵ Tadeusz Sołowij (1857-1912) – doktor praw, adwokat (m.in. rodziny Badenich i Dzieduszyckich), referent Prokuraturii Skarbowej we Lwowie. Od 1897 r. piastował funkcję radcy prawnego (syndyka) Banku Krajowego Galicji, a także syndyka ordynacji poturzyckiej Dzieduszyckich (od 1899 r.) (A.A. Zięba, *Sołowij Tadeusz (1857-1912), adwokat*, PSB, t. 40, Warszawa 2000-2001, s. 338-340).

⁴⁶ Adam Fedorowicz-Jackowski h. Oginiec (1854-1917) – doktor praw, starosta powiatu rzeszowskiego (1886-1901) i krakowskiego, c.k. radca dworu i delegat namiestnictwa (od 1901 r.), komisarz rządowy w Izbie Handlowej i Przemysłowej w Krakowie, Przewodniczący Rady Szkolnej Okręgowej w Krakowie. Honorowy obywatel Rzeszowa, Strzyżowa i Tyczyna, brat Władysława Józefa (zob. przyp. 42) (*Szematyzm 1908*, s. 34, 64, 303 i n.).

⁴⁷ Roger Forst de Battaglia (1873-1950) – baron, doktor praw, poseł do Rady Państwa w Wiedniu (1906, 1907-1911, Okręg Tarnów – Bochnia), członek Rady Miejskiej we Lwowie, dyrektor Centralnego Związku Galicyjskiego Przemysłu Fabrycznego we Lwowie, inicjator wystawy przemysłu krajowego w Zakopanem (1905 r.) (*Szematyzm 1908*, s. 316, 382 i n.).

⁴⁸ Andrzej Lubomirski, książę h. Szreniawa bez Krzyża (1862-1953) – doktor praw, poseł do Rady Państwa w Wiedniu (Okręg 47), członek Rady Państwa, członek Towarzystwa Galicyjskiej Kasy Oszczędności we Lwowie, członek komitetu Towarzystwa Gospodarskiego we Lwowie, ostatni ordynat przeworski (*Szematyzm 1908*, s. 317, 837 i n.).

⁴⁹ Ludwik Dobija (1873-1944) – działacz chrześcijańsko-społeczny związany z ks. S. Stojałowskim, członek Rady Gminnej w Rybarzowicach, Rady Powiatowej w Białej i tamtejszej Rady Szkolnej Okręgowej, poseł do Rady Państwa (1907-1918, Okręg 36, Biała – Oświęcim – Kęty – Andrychów) (J. Krutak, *Ludwik Dobija (1873-1944) – niezwykle losy posła z Galicji*, „Wadoviana. Przegląd historyczno-kulturalny”, 2015, nr 18, s. 42-69; *Szematyzm 1908*, s. 326, 530).

⁵⁰ Jan Kanty Fedorowicz (Federowicz?) (1858-1924) – kupiec (prowadził handel winem), członek Rady Miasta Krakowa, członek Izby Handlowej i Przemysłowej w Krakowie (zastępca M. Dattnera), bliski współpracownik dr. Juliusza Leo, prezydent Krakowa (1918-1924), poseł na Sejm Krajowy we Lwowie (1901-1914) (K. Meus, *Kupcy z Sukienic – elita galicyjskiego Krakowa?*, „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa”, 2018, nr 36, s. 233, 238; *Szematyzm 1908*, s. 303).

⁵¹ Tadeusz Fiedler (1858-1933) – inżynier mechaniki i teorii maszyn, profesor i dwukrotny rektor Politechniki Lwowskiej, członek Rady Szkolnej Krajowej, członek Wydziału Krajowego we Lwowie, poseł na Sejm Krajowy we Lwowie (*Szematyzm 1908*, s. 10, 320, 479).

⁵² Rudolf Gall (1873-1924) – przemysłowiec, właściciel młyna parowego, członek Izby Handlowej i Przemysłowej w Brodach, asesor Sądu Obwodowego w Tarnopolu, poseł do Rady Państwa (1907-1918, Okręg 15, Tarnopol) (*Szematyzm 1908*, s. 142, 304, 316).

Hempel, Wincenty Jabłoński⁵³, dr Juliusz Leo⁵⁴, dr Stanisław Łazarski⁵⁵, Franciszek Tomaszewski⁵⁶, Stanisław Stohandel⁵⁷, Antoni Styła⁵⁸, Andrzej Średniawski⁵⁹ i Wojciech Wiącek⁶⁰. A ponadto prezes Izby Handlowej i Przemysłowej Maurycy Dattner⁶¹ z sekretarzem izby Arturem Benisem⁶².

Gości z Wiednia na andrychowskim dworcu witały lokalne władze z marszałkiem powiatowym Markiem Łuszczkiewiczem⁶³, starostą wadowickim Zdzisławem

⁵³ Wincenty Jabłoński h. Jasieńczyk (1863-1923) – doktor praw, radca sądowy i naczelnik Sądu Powiatowego w Krośnie, członek Rady Powiatowej w Krośnie, poseł do Rady Państwa (1901-1907, 1911-1918, Okręg 25, Sanok – Krosno – Korczynna – Stary Sambor – Dobromil) i Sejmu Krajowego we Lwowie (1908-1914) (*Szematyzm 1908*, s. 195, 316).

⁵⁴ Juliusz Leo (1861-1918) – prawnik, profesor Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, członek Rady Miasta Krakowa, wiceprezydent i prezydent (1904-1918) Krakowa, poseł do Sejmu Krajowego we Lwowie (1901-1914) i Rady Państwa (1911-1918, prezes Koła Polskiego) (*Szematyzm 1908*, s. 319, 386, 470).

⁵⁵ Stanisław Łazarski (1849-1938) – doktor praw, praktykę adwokacką miał w Białej i w Wadowicach; obrońca w głośnej sprawie Wandy Krahelskiej-Dobrodziejkiej przed wadowickim Sądem Obwodowym (luty 1908 r.); w latach 1901-1907 i 1911-1914 poseł na Sejm Krajowy we Lwowie, a w latach 1907-1918 poseł do wiedeńskiej Rady Państwa (Okręg Biała – Żywiec – Kęty – Andrychów – Wadowice) (K. Meus, „*Ojcowie założyciele nowoczesnych Wadowic cz. 2: Stanisław Łazarski (1849-1938)*”, *Wadowiana. Przegląd historyczno-kulturalny* 2013, nr 16, s. 73-94; K. Meus, *Wadowice 1772-1914. Studium przypadku miasta galicyjskiego*, Kraków 2013, s. 73, 160).

⁵⁶ Franciszek Tomaszewski (1852-1912) – doktor filozofii, nauczyciel i pedagog, dyrektor gimnazjum w Samborze, poseł na Sejm Krajowy we Lwowie (1901-1907) i do Rady Państwa (1907-1911, Okręg 5, Lwów (cz. Dz. I) (*Szematyzm 1908*, s. 316, 319).

⁵⁷ Stanisław Stohandel (1875-1911) – prawnik, działacz ruchu ludowego związany z ks. S. Stojalowskim, redaktor „*Wieńca i Pszczółki*” w Białej, poseł do Rady Państwa (1907-1911, Okręg 35, Jaworzno – Chrzanów, Krzeszowice, Liszki) (J. Krutak, *Ludwik Dobija...*, *op. cit.*, s. 56-58, *Szematyzm 1908*, s. 316).

⁵⁸ Antoni Styła (1863-1933) – ur. w Choczni, działacz ruchu ludowego, poseł do Sejmu Krajowego we Lwowie (1895-1901, 1908-1911) (*Słownik biograficzny działaczy ruchu ludowego*, oprac. J. Dancygier, Warszawa 1989, s. 379).

⁵⁹ Andrzej Średniawski (1857-1931) – rolnik z Górnej Wsi (k. Myślenic), działacz ruchu ludowego związany z ks. S. Stojalowskim, poseł do Sejmu Krajowego we Lwowie, poseł do Rady Państwa (1907-1911, Okręg 37, Wadowice – Zator – Kalwaria – Myślenice – Skawina), członek Rady Powiatowej w Myślenicach, zastępca prezesa Wydziału Powiatowego, członek dyrekcji myślenickiej Powiatowej Kasy Oszczędności (*Szematyzm 1908*, s. 316, 354-355 i n.).

⁶⁰ Wojciech Wiącek (1869-1944) – rolnik z Machowa (k. Tarnobrzega), działacz ludowy związany z ks. S. Stojalowskim, poseł do Rady Państwa (1907-1911, Okręg 45, Nisko – Ulanów – Sokołów – Tarnobrzeg – Rozwadów) (H. Jacek, *Wojciech Wiącek. Chłop – Działacz. Krótki zarys życia i pracy społeczno-narodowej Wojciecha Wiącką z Machowa*, Machów ad Tarnobrzeg 1936, s. 41; *Szematyzm 1908*, s. 317).

⁶¹ Maurycy Dattner (1850-1912) – ur. w Andrychowie, przemysłowiec, współwłaściciel firmy „Falter i Dattner tartaki parowe w Krakowie” członek Rady Miasta Krakowa (1905-1913), prezes Izby Handlowej i Przemysłowej w Krakowie (1907-1912), członek Rady Banku Galicyjskiego dla Handlu i Przemysłu (T. Kargol, *Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie w latach 1850-1939. Dzieje – ludzie – polityka gospodarcza*, Kraków 2003, s. 182-183, 194 i n.; K. Meus, *Z dziejów Wadowic Austriackich. Wystawa rolnicza gospodarsowa w 1907 roku*, *Wadowiana. Przegląd historyczno-kulturalny* 2011, nr 14, s. 17; *Szematyzm 1908*, s. 303, 827).

⁶² Artur Benis (1865-1932) – doktor praw, adwokat, ekonomista, członek Rady Miasta Krakowa, sekretarz Izby Handlowej i Przemysłowej w Krakowie (1894-1916), członek Krajowej Komisji ds. Przemysłowych (*Szematyzm 1908*, s. 175, 303-304 i n.).

⁶³ Marek Łuszczkiewicz (1873-1932) – poseł do Rady Państwa w Wiedniu (1907-1911), prezes Rady Powiatowej w Wadowicach (pełniących tę funkcję tytułowano marszałkiem powiatu), członek, wiceprezes i prezes wadowickiego Wydziału Okręgowego Towarzystwa Rolniczego w Krakowie oraz prezes Wydziału Powiatowej Kasy Oszczędności w Wadowicach (1907-1913). Ziemianin, działacz Polskiego Stronnictwa Ludowego, właściciel dóbr we Frydrychowicach, gdzie prowadził m.in. hodowlę ryb (K. Meus, *Wadowice 1772-1914...*, *op. cit.*, t. s. 140, 205; K. Meus, *Z dziejów Wadowic Austriackich...*, *op. cit.*, s. 20; M. Porębski, *Budownictwo obronne i rezydencjonalne*, Kalwaria Zebrzydowska 2009, s. 37; *Szematyzm 1908*, s. 376, 875).

Geppertem⁶⁴ oraz burmistrzem miasta hr. Stefanem Bobrowskim⁶⁵, stojącym na czele delegacji andrychowskiej Rady Gminnej. Dostojników witali także: ks. kanonik Wawrzyniec Solak⁶⁶, przedstawiciele tutejszej żydowskiej gminy wyznaniowej i wreszcie sami właściciele tkalni.

Po powitaniu wszyscy udali się do fabryki, po której oprowadzał zebranych dyrektor tkalni inż. Franciszek Rotter⁶⁷. Odślonięto pamiątkową tablicę, po czym głos zabrali gospodarze i goście uroczystości. Emil Czeczowiczka podkreślał, że zakład powstał dzięki wsparciu władz krajowych, toteż czując się tego kraju obywatelem, ma zamiar dla niego pracować. Marszałek Badeni, życząc przedsiębiorstwu powodzenia, zwracał uwagę, że nowoczesna tkalnia przyczyni się do uprzemysłowienia Galicji. W podobnym tonie, zapewniając też o poparciu władz centralnych, wypowiadali się minister Abrahamowicz oraz inni przedstawiciele rządu. Po przemowach księcia Lubomirskiego i barona Battaglii wmurowano w budynek puszkę z historią założenia fabryki, a pamiątkowe pismo przeczytał wcześniej notariusz Franciszek Horak⁶⁸. Po uroczystości odbyła się uczta z licznymi toastami za pomyślność nowego przedsięwzięcia.

W drodze powrotnej marszałek krajowy zatrzymał się jeszcze w Wadowicach, gdzie w towarzystwie marszałka powiatowego Łuszczkiewicza, dr. Jahla i komisarza powiatowego dr. Kazimierza Krasuskiego⁶⁹ zwiedził otwartą rok wcześniej fabrykę papieru Feliksa Romaszkana⁷⁰.

W powitaniu dostojników na dworcu kolejowym wziął udział wspomniany wyżej proboszcz jedynej wówczas andrychowskiej parafii ks. Wawrzyniec Solak. Fabryka nie została jednak poświęcona, gdyż jak podaje Jadwiga Janus za kroniką parafialną, [- -] *własnością jest ona niestety żydowską [- -] z tego też powodu poprzestać*

⁶⁴ Zdzisław Geppert – starosta powiatu wadowickiego, Radca Namiestnictwa, przewodniczący Rady Szkolnej Okręgowej w Wadowicach, członek Zarządu Powiatowej Kasy Oszczędności w Wadowicach (komisarz rządowy), członek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, honorowy obywatel Kalwarii (K. Meus, *Wadowice 1772-1914...*, *op. cit.*, s. 296; G. Studnicki, *Kto był kim w Wadowicach?*, Wadowice 2004, s. 65; *Szematyzm 1908*, s. 58, 65 i n).

⁶⁵ Stefan hr. Bobrowski (1873-1932) – burmistrz Andrychowa w latach 1905-1920 i 1927-1932, właściciel dóbr andrychowskich (zob. A. Fryś, M. Pytel-Skrzypiec, T. Putek, D. Rusin, *Kto był kim...*, *op. cit.*, s. 17).

⁶⁶ Ks. kanonik Wawrzyniec Solak (1845-1923) – proboszcz Parafii pw. św. Macieja w latach 1898-1923, radny Rady Miejskiej. Pełnił też inne funkcje społeczne (*Ibidem*, s. 135).

⁶⁷ Według portalu internetowego „Wirtualny sztettl Andrychów” inż. Franciszek Rotter pracował uprzednio w Zakładach Scheiblera w Łodzi.

⁶⁸ Zob. przyp. 22.

⁶⁹ Dr Kazimierz Nowina Krasuski (zm. 1907 r.) – nauczyciel szkoły męskiej w Wadowicach (1894-1903), dyrektor Szkoły Wydziałowej Żeńskiej (1903-1907). Pełnił wiele funkcji społecznych, sprawował również godność komisarza powiatowego (zob. G. Studnicki, *Kto był kim...*, *op. cit.*, s. 127; G. Studnicki, *Zarys dziejów oświaty i szkolnictwa w Wadowicach*, Wadowice 1996, s. 80, 115, 219).

⁷⁰ Papiernia, założona przez inż. Feliksa Romaszkana (1857-1932), absolwenta Politechniki w Zurychu i dyrektora fabryki w podwiedeńskim Sankt Pölten, mieściła się w Wadowicach w pobliżu obecnej ul. Legionów. W roku 1907 zatrudniała 90 osób (G. Studnicki, *Kto był kim...*, *op. cit.*, s. 209; Z. Jurczak, *Wadowiczanie*, Wadowice 2012, s. 148).

należało jedynie na uroczystym otwarciu fabryki, w którym uczestniczyli ministrowie i wielu posłów – poświęcona zaś kościelnie, chociaż się tego domagano, nie została⁷¹. Tak więc tytuł artykułu w „Gazecie Lwowskiej”: *Otwarcie i poświęcenie nowej fabryki w Andrychowie* okazał się nie do końca zgodny z prawdą.

ZAKOŃCZENIE

Gdy porównać z zaborami pruskim i rosyjskim, Galicja na początku XX w. była słabo uprzemysłowiona. Dlatego wybudowanie dużej jak na ówczesne czasy fabryki w prowincjonalnym Andrychowie było ważne dla całego regionu, o czym świadczą słowa marszałka Badeniego i ministra Abrahamowicza wygłoszone podczas uroczystości. O wadze tego faktu świadczy także rezonans w ówczesnej prasie.

Nie można też pominąć znaczenia, jakie miało wybudowanie tkalni dla samego Andrychowa. Fabryka Braci Czeczowiczka od samego założenia aż po kres XX w. była źródłem utrzymania dla tysięcy mieszkańców, a ponadto odgrywała niesłychanie ważną rolę miastotwórczą.

Widok tkalni Braci Czeczowiczka w latach międzywojennych. W okresie opisywanym w artykule istniała frontowa część budynku tkalni, wraz z pomieszczeniem maszyny parowej, widoczna po prawej stronie zdjęcia. Pozostałe budowle, a także dwukondygnacyjna nadbudowa biurowca na froncie tkalni, powstały w okresie późniejszym. Obecnie ponadstuletni budynek tkalni zburzono i wybudowano w tym miejscu supermarket Kaufland. Na parterze zachowanego biurowca mieści się z kolei Biedronka (Fot. Alojzy Stuglik, zdjęcie ze zbiorów APB-B)

PODZIĘKOWANIE

Autorzy pragną podziękować pani Barbarze Piwowarskiej i panu Mateuszowi Kuźmie za cenną pomoc w interpretacji starych dokumentów.

⁷¹ J. Stanisławek-Janus, *Andrychów. Sceny z życia miasta*, t. II, Andrychów 2018, s. 169.

Aneks

Otwarcie i poświęcenie nowej fabryki w Andrychowie
„Gazeta Lwowska”, 1908, nr 122 (27 maja), s. 8

O przebiegu uroczystego otwarcia w dniu 23 maja b. r. tkalni mechanicznej Braci Czeczowiczków w Andrychowie piszą nam:

W sobotę w południe przybył do Andrychowa JE. Pan Marszałek krajowy Stanisław hr. Badeni w towarzystwie członka Wydziału krajowego dr. Jahla syndyka Banku krajowego dr. Sołowija i prezesa Rady powiatowej Marka Łuszczkiewicza, oczekiwany na flagami przystrojonym dworcu kolejowym przez starostę wadowickiego, radcę Namiestnictwa Gepperta, radę gminną andrychowską z burmistrzem hr. Stefanem Bobrowskim na czele, reprezentantami gminy wyznaniowej izraelskiej i właścicielami tkalni Braci Czeczowiczków. Po przywitaniu i po złożeniu wizyty hr. Bobrowskiej, udał się Pan Marszałek w towarzystwie wyżej wymienionych osób do fabryki.

Po południu o godzinie 2:30 przybyli specjalnym pociągami JE. P. Minister Abrahamowicz, zastępca JE. P. Ministra skarbu szef sekcyny Engel, zastępca JE. P. Ministra kolei żelaznych szef sekcyny Banhans, zastępca JE. P. Ministra handlu radca Dworu Władysław Fedorowicz. Jako delegat P. Namiestnika przybył radca Dworu dr. Adam Fedorowicz, kierownik starostwa w Krakowie. Jawiło się także liczne grono posłów do parlamentu i Sejmu krajowego, a mianowicie; ks. [iążę] Andrzej Lubomirski, Roger hr. Battaglia, Jabłoński, Gall, Tomaszewski, dr. Łazarski, Leo, Dobija, Wiącek, Średniawski, Fiedler, Stohandel, Fedorowicz, Hempel, Styła – dalej prezes Izby Handlowej i przemysłowej Dattner z sekretarzem Izby Benisem.

P. Ministra dla Galicyi, oraz zastępców innych pp. Ministrów, jak niemniej delegata Pana Namiestnika powitał radca Namiestnictwa i starosta Geppert wraz z burmistrzem hr. Bobrowskim, rada gminna andrychowska, proboszcz ks. kanonik Solak i zastępcy gminy wyznaniowej izraelskiej i właściciele tkalni.

Z dworca udali się przybyli dostojnicy wprost do tkalni, gdzie zwiedzano szczegółowo zakłady fabryczne, przyczem udzielał wyjaśnień dyrektor tkalni p. Rotter. Z kolei odbył się akt wmurowania tablicy pamiątkowej, rozpoczęty powitaniem dostojnych gości przez właściciela p. Czeczowiczkę, który w przemówieniu swem zaznaczył, że założywszy przy pomocy czynników krajowych, a mianowicie Wydziału krajowego i centralnego krajowego związku fabrycznego zakład swój w tym kraju, pragnie też dla jego dobra pracować, czuje się tego kraju obywatelem i prosi o poparcie. Potem przemówił JE. P. Marszałek krajowy, zaznaczając, że fakt założenia w Galicyi, gdzie dotąd większy przemysł prawie nie istniał zakładu Braci Czeczowiczków, jest chwilą

doniosłego znaczenia, P. Marszałek żywi nadzieję, że praca nad uprzemysłowieniem kraju pójdzie teraz żywszym tempem, a powstanie tkalni w Andrychowie jest ważnym czynnikiem także i dlatego, bo fabryka, przerabiając surowy produkt krajowy, zapewni zbyt tegoż w kraju, a zarazem dostarczy pracy robotnikom miejscowym i odwróci prąd poszukiwania jej za granicami, wreszcie zwracając się do właścicieli fabryki, zapewnił ich P. Marszałek o poparciu kraju i nadal życzył przedsiębiorstwu powodzenia.

Potem zabrał głos P. Minister Abrahamowicz, podnosząc ważność chwili powstania w kraju ogniska wielkiego przemysłu i korzyści płynące ztąd dla ludności robotniczej. Zapewniwszy właścicieli o najlepszych intencjach władz centralnych wobec nowego zakładu, zakończył życząc pomysłnego rozwoju fabryki staropolskiem »Szczęść Boże!«

Dalej przemawiali zastępcy PP. Ministrów handlu, kolei i skarbu, jako też delegat P. Namiestnika. Mówcy wyrazili imieniem swoich szefów żal, że dla ważnych przeskód nie mogli dziś osobiście wziąć udziału w uroczystości. Zapewnili właścicieli tkalni o najlepszych intencjach swoich mocodawców dla nowej fabryki i złożyli życzenia najświetniejszego rozwoju zakładu.

W końcu po przemówieniu ks. Andrzeja Lubomirskiego i dr. Battaglii, który szerzej przedstawił przebieg powstania tkalni mechanicznej w Andrychowie i zaznaczył doniosłość powstania takiego zakładu w kraju, odczytał notaryusz Horak pismo pamiątkowe, zawierające historię założenia fabryki. Pismo to złożono w blaszanej puszcze i puszkę wmurowano w budynek.

Za młotek murarski pierwsi ujęli Ich Eksc. P. Marszałek i Pan Minister dla Galicyi, a za nimi kolejną inni dostojnicy.

Otwarcie zakładu zakończyła uczta, podana w gustownie przystrojonej galeryi. Ożywiona rozmowa i szereg toastów przeciągnęły ucztę do późna wieczór.

Toastowali właściciel tkalni Czeczowiczka na cześć wszystkich dostojnych gości.

JE. Pan Marszałek krajowy podnosząc, że idea autonomii kraju opiera się na ofiarności jednostek, toastował w ręce prezesa Rady powiatowej Łuszczkiewicza i burmistrza Andrychowa hr. Bobrowskiego.

Poseł dr. Łazarski wniósł w dłuższym przemówieniu zdrowie P. Namiestnika, P. Marszałka krajowego i P. Ministra Abrahamowicza, podnosząc wielkie ich zasługi dla kraju.

Prezes Izby handlowej i przemysłowej w Krakowie p. Dattner wniósł toast na pomysłość zakładu i właścicieli tegoż Braci Czeczowiczków.

O godzinie 7 wieczorem opuścił JE. Pan Marszałek krajowy, a o pół do 8 JE. P. Minister Abrahamowicz Andrychów, odprowadzeni i pożegnani przez zastępców władz centralnych, powiatowych i grono posłów. Pozostali dostojnicy odjechali o 10 wieczorem.

Pan Marszałek krajowy zatrzymał się po drodze w Wadowicach, gdzie w towarzystwie prezesa Rady powiatowej Łuszczkiewicza, dr. Jahla i komisarza pow. dr. Krasuskiego zwiedził nowo powstałą fabrykę papieru Romaszkana.

Na koniec w kilku słowach dzieje powstania nowej fabryki. Tkalnię mechaniczną w Andrychowie zdecydowali się założyć Bracia Czczowiczka, za zachętą centralnego Związku dla przemysłu fabrycznego za czynnem poparcia Wydziału krajowego, który udzielił przedsiębiorstwu pożyczki 400.000 K. jak niemniej za przyczynieniem się gminy Andrychowa, która udzieliła pod zakład grunta i siłę wodną w wartości 30.000 K. Właściciele fabryki posiadają dobra i zakłady fabryczne na Morawach i rozporządzają znacznymi kapitałami. W r. 1907 rozpoczęto budowę fabryki, a z końcem grudnia 1907 budowa tak postąpiła, że już można było zakład uruchomić. Zakład uruchomiony jest obecnie na 520 krosien, a ma przygotowane urządzenia maszynowe na 1000 krosien⁷².

Bibliografia

Źródła

Archiwum Państwowe w Katowicach, Oddział w Bielsku-Białej

Opracowania

Bendyk E., *W Polsce, czyli wszędzie. Rzecz o upadku i przyszłości świata*, Warszawa 2020.

Biel-Pająkowa M., *Historia i rozwój spółdzielczości bankowej na ziemi andrychowskiej 1876-2001*, Andrychów 2001.

Buczyński K., Sosnowski P., *Prokuratoria Generalna. 200 lat tradycji ochrony dobra publicznego*, Warszawa 2016.

Fryś A., Pytel-Skrzypiec M., Putek T., Rusin D., *Kto był kim w Andrychowie?*, Andrychów 2017.

Hulewicz J., *Fedorowicz Władysław Józef (1860-1922)*, PSB, t. 6, Warszawa 1948, s. 391-392.

Iwańska K., *Dzieje i kultura Żydów w Wadowicach w latach 1864-1945*, Kraków 2016.

Jacek H., *Wojciech Wiącek. Chłop – Działacz. Krótki zarys życia i pracy społeczno-narodowej Wojciecha Wiącka z Machowa*, Machów ad Tarnobrzeg 1936.

Jura A., *Drelichy andrychowskie*, Warszawa 1921.

Jurczak Z., *Wadowiczanie*, Wadowice 2012.

Kargol T., *Izba Przemysłowo-Handlowa w Krakowie w latach 1850-1939. Dzieje – ludzie – polityka gospodarcza*, Kraków 2003.

Karolczak K., *Marszałkowie Galicyjskiego Sejmu Krajowego. Portret zbiorowy*, w: *Lwów. Miasto, społeczeństwo, kultura*, t. 7: *Urzędy, urzędnicy, instytucje. Studia z dziejów Lwowa*, red. K. Karolczak, Ł. T. Sroka, Kraków 2010, s. 265-279.

⁷² Długo po opisywanych wydarzeniach, w roku 1938, tkalnia Czczowiczaków posiadała 112 krosien (zob. J. Zembroń, *Raptularz Andrychowski 2002*, Andrychów 2002, s. 103).

- Krutak J., *Ludwik Dobija (1873-1944) – niezwykle losy posta z Galicji*, „Wadoviana. Przegląd historyczno-kulturalny”, 2015, nr 18, s. 42-69.
- Kulczykowski M., *Andrychowski ośrodek płócienniczy w XVIII i XIX wieku*, Warszawa 1972.
- Kulczykowski M., *Chłopskie tkactwo bawełniane w ośrodku andrychowskim w XIX w.*, Warszawa 1976.
- Kulczykowski M., *Dwa wieki miasta Andrychowa (1767-1967)*, Andrychów 1967.
- Meus K., *Kupcy z Sukiennic – elita galicyjskiego Krakowa?*, „Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa”, 2018, nr 36, s. 231-242.
- Meus K., „*Ojcowie założyciele” nowoczesnych Wadowic cz. 2: Stanisław Łazarski (1849-1938)*, „Wadoviana. Przegląd historyczno-kulturalny”, nr 16, 2013, s. 73-94.
- Meus K., *Wadowice 1772-1914. Studium przypadku miasta galicyjskiego*, Kraków 2013.
- Meus K., *Z dziejów Wadowic Austriackich. Wystawa rolniczo-przemysłowa w 1907 roku*, „Wadoviana. Przegląd historyczno-kulturalny”, 2011, nr 14, s. 7-32.
- Morawski W., *Słownik historyczny bankowości polskiej*, Warszawa 1998.
- Porębski M., *Budownictwo obronne i rezydencjonalne*, Kalwaria Zebrzydowska 2009.
- Prosyk J., *Cmentarz żydowski w Bielsku-Białej*, Bielsko-Biała 2002.
- Schneider A., *Encyklopedia do krajoznawstwa Galicji pod względem historycznym, statystycznym, topograficznym, orograficznym, geognostycznym, etnograficznym, handlowym, przemysłowym, sfragistycznym etc. etc.*, Lwów 1871.
- Słownik biograficzny działaczy ruchu ludowego*, oprac. J. Dancygier, Warszawa 1989.
- Stanisławek-Janus J., *Andrychów. Sceny z życia miasta*, t. II, Andrychów 2018.
- Starzyński S., *Abrahamowicz Dawid (1839-1926)*, PSB, t. 1, Warszawa 1935, s. 9-10.
- Starzyński S., *Badeni Stanisław Marcin (1850-1912)*, PSB, t. 1, Warszawa 1935, s. 210.
- Studnicki G., *Kto był kim w Wadowicach?*, Wadowice 2004.
- Studnicki G., *Zarys dziejów oświaty i szkolnictwa w Wadowicach*, Wadowice 1996.
- Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomerji z Wielkiem Księstwem Krakowskim na rok 1908*, Lwów 1908.
- Wyrozumski J., *Tkactwo małopolskie w późnym średniowieczu*, Kraków 1972.
- Zembroń J., *Raptularz Andrychowski 2002*, Andrychów 2002.
- Zięba A.A., *Sołowij Tadeusz (1857-1912), adwokat*, PSB, t. 40, Warszawa 2000-2001, s. 338-340.
- Żmija I., *Zarazy na Ziemi Andrychowskiej*, „Źródło spod Pańskiej Góry”, 19 lipca 2020, nr 29.

Strony internetowe

de.wikipedia.org

SUMMARY

The beginnings of “The first Galician Mechanical Weaving Plant for cotton products of Czczowiczka Brothers” in Andrychów

Before the factory “The First Galician Mechanical Weaving Plant for cotton products of the Czczowiczka Brothers” was built, Andrychów was famous for its peasant weaving handicraft. The first known record of Andrychów weavers comes from the end of the 16th century. The peak period in the development of Andrychów weaving was the eighteenth century, while in the second half of the nineteenth century, cotton had entered the market and replaced the locally grown raw material which was flax. Moreover, weavers had to contend with competing products of industrial production. This caused the gradual decline of Andrychów weaving.

The Czczowiczka Brothers brought rescue. Their proposal to build a mechanical weaving mill in Andrychów was eagerly picked up by the City Council, offering a lot of material assistance. The Czczowiczka brothers registered the company in May 1907 and obtained a building permit in July. The construction of the factory was fast as the weaving mill was opened in the spring of 1908. Many dignitaries from Lviv and Vienna attended the official opening ceremony, including count Badeni, the Galician national marshal. The celebrations were mentioned in many Galician newspapers.

At the beginning of the 20th century, Galicia, compared to the Prussian and Russian partitions, was poorly industrialized. The construction of a large factory in provincial Andrychów at that time was important for the entire region. The factory of the Czczowiczka Brothers from the very beginning until the end of the 20th century was a source of income for thousands of inhabitants, and also played an important role in creating a city.

Keywords

Peasant weaving handicraft in Andrychów, linen versus cotton, City Council, Czczowiczka Brothers, mechanical weaving plant